

Avoin

Utinen kuuluu aihealueisiin

Rikos- ja prosessioikeus <<https://www.edilex.fi/aihealueet/Rikos- ja prosessioikeus/uutiset>>

,
Julkisoikeus <<https://www.edilex.fi/aihealueet/Julkisoikeus/uutiset>>

17.4.2026 11.55

Vierashuoneessa työoikeuden emeritusprofessori OTT, VTK Seppo Koskinen: Kansainväliset sopimukset kriisiaikoina – pysyvyys, joustavuus ja oikeudellisen tulkinnan rajat

Kriisiaikoina kansainvälisen oikeuden merkitys nousee näkyväksi tavalla, joka arjen vakaissa olosuhteissa jää usein huomaamatta. Sodan, vakavien turvallisuushäiriöiden, taloudellisten pakotteiden ja poliittisten jännitteiden keskellä valtiot joutuvat perustelemaan toimintaansa oikeudellisilla argumenteilla, vaikka päätöksentekoa ohjaavat samanaikaisesti strategiset ja poliittiset intressit. Kansainväliset sopimukset muodostavat tällöin yhteisen kielen, jonka avulla valtioiden toimintaa arvioidaan ja oikeutetaan. Ne eivät estä kriisejä, mutta ne asettavat niille oikeudelliset rajat ja luovat rakenteen, joka vaikuttaa siihen, miten kriiseihin reagoidaan.

Kirjoituksessa tarkastellaan kansainvälisten sopimusten asemaa ja tulkintaa kriisiaikoina useasta toisistaan täydentävästä näkökulmasta. Analyysi ulottuu voimankäytön oikeudellisista rajoista humanitaariseen oikeuteen, perusoikeuksien suojaan, kollektiiviseen puolustukseen sekä taloudellisiin vastatoimiin ja investointisuojaan. Tarkastelu osoittaa, että kansainvälinen oikeus ei

muodosta yhtenäistä järjestelmää, vaan monikerroksisen normiverkoston, jonka tulkinta korostuu juuri tilanteissa, joissa poliittinen paine poiketa sovituista säännöistä on suurimmillaan.

Kirjoitus laajentaa aikaisempien tarkastelujeni kohdetta kansallisesta lainsäädännöstä kansainvälisten sopimusten piiriin. Näkökulma on kuitenkin edelleen sama, miten kriisiaika vaikuttaa erilaisissa oikeudellisissa yhteyksissä.

1 YK:n peruskirja kansainvälisen oikeuden perustana kriisiaikoina

YK:n peruskirja muodostaa modernin kansainvälisen oikeusjärjestyksen keskeisen normatiivisen perustan erityisesti kriisi- ja konfliktitilanteissa. Toisen maailmansodan jälkeen laaditun peruskirjan keskeinen tavoite oli rajoittaa valtioiden oikeutta turvautua aseelliseen voimaan sekä luoda institutionaalinen järjestelmä kansainvälisen rauhan ja turvallisuuden ylläpitämiseksi. Kriisiaikoina peruskirjan merkitys korostuu, koska se määrittää oikeudelliset rajat valtioiden toiminnalle tilanteissa, joissa poliittinen paine voimankäyttöön kasvaa. Samalla kriisitilanteet paljastavat peruskirjan tulkinnallisen joustavuuden ja sen, kuinka oikeudelliset normit toimivat osana laajempaa kansainvälistä poliittista vuorovaikutusta.

YK:n peruskirjan keskeinen normi on 2 artiklan 4 kohdan sisältämä voimankäytön kieltö, jonka mukaan valtioiden on pidättäydyttävä kansainvälisissä suhteissaan voimankäytöstä tai sillä uhkaamisesta toisen valtion alueellista koskemattomuutta tai poliittista riippumattomuutta vastaan. Tätä määräystä pidetään usein yhtenä kansainvälisen oikeuden kulmakivistä, ja sen on katsottu saavuttaneen jopa pakottavan oikeuden (*jus cogens*) aseman. Kriisiaikoina oikeudellinen keskustelu kohdistuu kuitenkin siihen, missä kulkee sallitun ja kielletyn toiminnan raja. Erityisen haastavaksi kysymys muodostuu tilanteissa, joissa valtion toiminta ei vastaa perinteistä aseellista hyökkäystä, mutta aiheuttaa merkittävää vahinkoa toisen valtion turvallisuudelle tai yhteiskunnalliselle vakaudelle.

Peruskirja sallii voimankäytön kahdessa poikkeustilanteessa. Ensimmäinen YK:n turvallisuusneuvosto voi valtuuttaa kollektiivisen voimankäytön kansainvälisen rauhan ja turvallisuuden ylläpitämiseksi tai palauttamiseksi. Toiseksi valtioilla on 51 artiklan mukainen luonnollinen oikeus yksilölliseen tai kollektiiviseen itsepuolustukseen aseellisen hyökkäyksen tapahtuessa. Itsepuolustusoikeuden sisältöä ei kuitenkaan ole määritelty yksityiskohtaisesti, mikä jättää tilaa tulkinnalle. Kysymys siitä, milloin aseellinen hyökkäys on tapahtunut, on keskeinen erityisesti tilanteissa, joissa toiminta tapahtuu kybertoimintaympäristössä, avaruudessa tai epäsuoran vaikuttamisen keinoilla.

YK:n peruskirjan 51 artiklan mukainen itsepuolustusoikeus ei ole rajoittamaton, vaan sen käyttöä ohjaavat kansainvälisen oikeuden yleiset periaatteet, erityisesti välttämättömyys ja suhteellisuus. Lisäksi aseellista voimaa käytettäessä sovelletaan humanitaarisen oikeuden sääntöjä sotilaallisten kohteiden määrittelystä. Itsepuolustusoikeus antaa valtiolle oikeuden torjua aseellinen hyökkäys, mutta se ei oikeuta rajoittamattomaan voimankäyttöön hyökkäävän valtion alueella. Oikeudellisessa arvioinnissa keskeiseksi nousee kysymys siitä, millaiset kohteet voidaan katsoa sotilaallisiksi ja missä määrin hyökkäys voidaan ulottaa hyökkääjän alueelle.

Humanitaarisen oikeuden mukaan sotilaallinen kohde on sellainen kohde, joka luonteensa, sijaintinsa, tarkoituksensa tai käyttönsä perusteella vaikuttaa sotilaalliseen toimintaan ja jonka tuhoaminen tarjoaa selkeän sotilaallisen edun. Energia-infrastruktuuri, kuten öljynjalostamot, voi joissakin tilanteissa olla sotilaallinen kohde, jos se tukee suoraan sotateoimia esimerkiksi polttoainehuollon kautta. Toisaalta pelkästään taloudellinen merkitys ei yleensä riitä tekemään kohteesta sotilaallista. Oikeudellinen arviointi on tapauskohtaista ja perustuu siihen, kuinka välitön yhteys kohteella on sotilaalliseen toimintaan.

Keskustelu Ukrainan iskuista Venäjän energiainfrastruktuuriin kuvastaa tätä tulkinnallista jännitettä. Jos kohteet palvelevat sotilaallista logistiikkaa, niitä voidaan pitää sallittuina sotilaallisina kohteina. Jos taas kohteet ovat pääasiassa siviilitalouden käytössä, hyökkäykset herättävät kysymyksiä suhteellisuusperiaatteen ja erotteluperiaatteen noudattamisesta.

Kansainvälisessä oikeudessa ei ole yksiselitteistä rajaa sille, kuinka kaukana rintamalinjasta sotilaallinen kohde voi sijaita. Oikeudellinen arviointi keskittyy pikemminkin kohteen funktionaaliseen merkitykseen kuin maantieteelliseen etäisyyteen.

Itsepuolustus-oikeuden rajoja koskeva keskustelu osoittaa, että YK:n peruskirjan ja humanitaarisen oikeuden normit muodostavat yhdessä oikeudellisen kehyksen, joka pyrkii rajoittamaan voimankäyttöä myös tilanteessa, jossa valtio puolustautuu laittomalta hyökkäykseltä. Kriisiaikoina tulkinnallinen liikkumavara voi kuitenkin kasvaa, mikä korostaa oikeudellisen argumentaation merkitystä.

Nykyisessä turvallisuuspoliittisessa tilanteessa keskustellaan laajasti siitä, voivatko esimerkiksi kyberhyökkäykset täyttää aseellisen hyökkäyksen tunnusmerkit. Jos kybertoimi aiheuttaa merkittävää vahinkoa kriittiselle infrastruktuurille, kuten energiajärjestelmille tai terveydenhuollon toiminnalle, vaikutukset voivat olla rinnastettavissa perinteisen sotilaallisen iskun seurauksiin. Ratkaisevaa ei ole hyökkäyksen toteuttamistapa, vaan sen vaikutusten vakavuus. Tällöin voimankäytön kiellon soveltamisala laajenee teknologisen kehityksen myötä. Samalla korostuu näyttökysymysten merkitys: kybertoiminnan alkuperän luotettava osoittaminen voi olla vaikeaa, mikä vaikuttaa itsepuolustus-oikeuden käyttämisen oikeudelliseen arviointiin.

YK:n turvallisuusneuvoston asema kollektiivisen turvallisuuden järjestelmän keskiössä on keskeinen, mutta sen toimintakyky riippuu poliittisesta tahdosta. Turvallisuusneuvoston pysyvien jäsenten veto-oikeus merkitsee sitä, että suurvaltojen keskinäiset jännitteet voivat estää ja usein estävätkin päätöksenteon myös vakavissa kansainvälisissä kriiseissä. Tämä on johtanut tilanteisiin, joissa valtiot ovat pyrkineet perustelemaan yksipuolisia toimiaan itsepuolustus-oikeudella tai humanitaarisilla argumenteilla ilman turvallisuusneuvoston nimenomaista valtuutusta. Oikeudellisesta näkökulmasta tällaiset tilanteet herättävät kysymyksen siitä, missä määrin peruskirjan normit rajoittavat valtioiden toimintaa ja missä määrin ne toimivat pikemminkin legitimointikehyksenä poliittisille ratkaisuille.

Peruskirjan tulkinnassa keskeinen merkitys on myös yleisillä kansainvälisen oikeuden periaatteilla, kuten suhteellisuus- ja välttämättömyysvaatimuksilla. Vaikka valtio voi vedota itsepuolustukseen, sen toimenpiteiden tulee olla välttämättömiä hyökkäyksen torjumiseksi ja oikeassa suhteessa uhkaan nähden. Näiden vaatimusten arviointi on usein tapauskohtaista ja riippuu saatavilla olevasta tiedosta sekä poliittisesta kontekstista. Kriisiaikoina päätöksiä joudutaan tekemään nopeasti ja epävarman tiedon varassa, mikä lisää tulkinnallista liikkumavaraa mutta samalla kasvattaa virhearviointien riskiä.

Iranin sotilaallisiin konflikteihin liittyvä oikeudellinen arviointi kytkeytyy erityisesti YK:n peruskirjan voimankäyttökieltoon sekä itsepuolustus-oikeuden tulkintaan. Kansainvälisen oikeuden näkökulmasta keskeinen kysymys on, missä määrin sotilaalliset toimet voidaan oikeuttaa ennakoivalla itsepuolustuksella tai kollektiivisella itsepuolustuksella tilanteessa, jossa uhka ei ole vielä konkretisoitunut aseellisenä hyökkäyksenä. Oikeuskirjallisuudessa on pitkään keskusteltu siitä, missä määrin valtiolla on oikeus käyttää voimaa estääkseen mahdollisen tulevan hyökkäyksen. Kansainvälisen oikeuden päälinja on ollut pidätyväinen ennakoivan itsepuolustuksen hyväksymisessä, koska liian väljä tulkinta heikentää voimankäytön kiellon merkitystä.

Irania koskevissa konflikteissa oikeudellinen arviointi liittyy usein myös valtiollisten ja ei-valtiollisten toimijoiden suhteeseen. Jos valtio tukee aseellisia ryhmiä toisessa valtiossa, voidaan tämän katsoa muodostavan aseellisen hyökkäyksen. Kansainvälisen tuomioistuimen ratkaisukäytännössä on korostettu, että aseellisen hyökkäyksen tunnusmerkistön täytyminen edellyttää riittävää näyttöä valtion kontrollista tai merkittävästä tuesta aseelliselle toiminnalle. Tämä näyttökynnys vaikuttaa siihen, missä määrin itsepuolustukseen voidaan vedota.

Iranin sotaan liittyvä oikeudellinen keskustelu heijastaa laajempaa muutosta kansainvälisessä turvallisuusympäristössä, jossa konfliktit ovat usein epäsymmetrisiä ja monimutkaisia. Oikeudellisen arvioinnin keskiössä ovat tällöin vastuun kohdentaminen, voimankäytön

oikeuttaminen sekä alueellisen koskemattomuuden periaate. Kansainvälisen oikeuden näkökulmasta keskeinen kysymys on, voidaanko voimankäyttöä koskevia normeja soveltaa johdonmukaisesti tilanteissa, joissa konfliktin osapuolet toimivat epäsuorasti tai useiden valtioiden alueella.

YK:n peruskirjan merkitystä voidaan tarkastella myös normatiivisena kehikkona, joka ohjaa valtioiden argumentaatiota. Vaikka peruskirjan rikkomuksia tapahtuu, valtiot pyrkivät yleensä esittämään toimensa oikeudellisesti hyväksyttävänä viittaamalla itsepuolustukseen, kollektiiviseen turvallisuuteen tai humanitaarisiin perusteisiin. Tämä osoittaa, että peruskirjan normatiivinen vaikutus ulottuu sen välittömän oikeudellisen velvoittavuuden ulkopuolelle. Kansainvälisen oikeuden legitimitetti rakentuu osittain sen varaan, että valtiot kokevat tarpeelliseksi perustella toimintaansa oikeudellisin argumentein.

Kriisiaikojen oikeudellinen analyysi tuo esiin jännitteen oikeudellisten normien pysyvyyden ja poliittisen todellisuuden muutosten välillä. YK:n peruskirja on laadittu aikana, jolloin sodankäynnin muodot olivat pääosin valtioiden välisiä aseellisia konflikteja. Nykyisessä toimintaympäristössä konfliktit voivat olla hajautettuja, teknologisesti monimutkaisia ja oikeudellisesti vaikeasti luokiteltavia. Tästä huolimatta peruskirjan keskeiset periaatteet – voimankäytön rajoittaminen, kansainvälisen rauhan turvaaminen ja valtioiden suvereniteetin kunnioittaminen – muodostavat edelleen kansainvälisen oikeuden perustan.

YK:n peruskirjan merkitys korostuu nimenomaan kriisiaikoina. Normien tulkinta joutuu tällöin koetukselle, mutta samalla niiden olemassaolo luo yhteisen viitekehyksen, jonka puitteissa valtioiden toimien hyväksyttävyyttä arvioidaan. Kansainvälisen oikeuden tehokkuus ei perustu yksinomaan pakottaviin seuraamuksiin, vaan myös siihen, että oikeudellinen argumentaatio vaikuttaa valtioiden käyttäytymiseen ja kansainväliseen legitimitettiin. Tässä mielessä YK:n peruskirja toimii sekä oikeudellisena että poliittisena järjestyksen perustana tilanteissa, joissa kansainvälinen turvallisuus on vakavasti uhattuna.

2 Geneven sopimukset ja sodankäynnin oikeudelliset rajat

Geneven sopimukset muodostavat kansainvälisen humanitaarisen oikeuden keskeisen ytimen ja määrittävät oikeudelliset rajat aseellisten konfliktien aikana. Toisin kuin YK:n peruskirja, joka keskittyy voimankäytön sallittavuuteen, Geneven sopimusten tarkoituksena on rajoittaa sodankäynnin vaikutuksia silloin, kun aseellista voimaa käytetään. Humanitaarisen oikeuden peruslähdekohta on, että sodankäynti ei ole oikeudeton tila, vaan myös konfliktin aikana valtioita sitovat oikeudelliset velvoitteet. Kriisiaikoina Geneven sopimusten merkitys korostuu, koska niiden tavoitteena on suojella henkilöitä, jotka eivät osallistu vihollisuuksiin, sekä rajoittaa sodankäynnin keinoja ja menetelmiä.

Geneven sopimukset koostuvat neljästä vuoden 1949 sopimuksesta sekä niitä täydentävistä lisäpöytäkirjoista. Ensimmäinen sopimus koskee haavoittuneiden ja sairaiden sotilaiden suojelua maasodassa, toinen merisodankäynnissä haavoittuneiden ja haaksirikkoutuneiden suojaa, kolmas sotavankien kohtelua ja neljäs siviilihenkilöiden suojelua. Sopimusten keskeinen ajatus on erottaa toisistaan taistelijat ja siviilit sekä turvata inhimillinen kohtelu kaikissa olosuhteissa. Humanitaarinen oikeus perustuu ajatukseen, että sotilaallinen välttämättömyys ei oikeuta rajoittamatonta väkivaltaa.

Keskeisiä humanitaarisen oikeuden periaatteita ovat erotteluperiaate, suhteellisuusperiaate ja tarpeettoman kärsimyksen kieltö. Erotteluperiaate edellyttää, että konfliktin osapuolten on jatkuvasti erotettava sotilaalliset kohteet siviilikohteista. Suhteellisuusperiaate puolestaan kieltää hyökkäykset, joiden odotettavissa olevat siviilivahingot olisivat suhteettoman suuret verrattuna tavoiteltuun sotilaalliseen hyötyyn. Tarpeettoman kärsimyksen kieltö rajoittaa sellaisten aseiden käyttöä, jotka aiheuttavat kohtuutonta vahinkoa tai kärsimystä. Nämä periaatteet ovat keskeisiä myös uusien asejärjestelmien arvioinnissa.

Kriisiaikoina keskeiseksi tulkintakysymykseksi nousee, miten humanitaarisen oikeuden perinteiset

normit soveltuvat teknologisesti kehittyneisiin sodankäynnin muotoihin. Esimerkiksi miehittämättömien ilma-alusten eli droonien käyttö on muuttanut sodankäynnin luonnetta. Dronit mahdollistavat tarkkuusiskut ilman välitöntä riskiä hyökkäävän valtion sotilaille, mutta samalla ne voivat madaltaa voimankäytön kynnyksiä. Oikeudellisesti droonien käyttöä arvioidaan samojen periaatteiden perusteella kuin muitakin asejärjestelmiä, mutta käytännössä kohdentamiseen ja tiedustelutietoon liittyvät epävarmuudet voivat lisätä siviilivahinkojen riskiä. Kysymys siitä, miten suhteellisuusperiaatetta sovelletaan tilanteissa, joissa päätöksenteko perustuu osittain automatisoituun analyysiin, on noussut keskeiseksi tutkimuskohteeksi.

Autonomisten asejärjestelmien kehitys herättää lisäksi kysymyksen vastuusta. Humanitaarinen oikeus perustuu lähtökohtaisesti siihen, että sodankäynnissä tehtävät päätökset voidaan jäljittää ihmiseen, joka on vastuussa toiminnan laillisuudesta. Jos päätöksenteko delegoidaan tekoälyjärjestelmille, vastuun kohdentaminen voi vaikeutua. Oikeudellisessa keskustelussa on esitetty, että valtio säilyttää vastuun käyttämistään asejärjestelmistä riippumatta siitä, missä määrin toiminta on automatisoitua. Tämä tulkinta korostaa valtioiden velvollisuutta arvioida uusien aseiden lainmukaisuus jo ennen niiden käyttöönottoa.

Geneven sopimusten soveltaminen ei rajoitu kansainvälisiin aseellisiin konflikteihin, vaan myös ei-kansainvälisissä konflikteissa sovelletaan vähimmäissuojaa koskevia sääntöjä. Nykyiset konfliktit ovat usein luonteeltaan sisäisiä tai monimutkaisia, ja niihin osallistuu valtioiden lisäksi aseellisia ryhmiä. Tämä asettaa haasteita humanitaarisen oikeuden täytäntöönpanolle, koska kaikki konfliktin osapuolet eivät välttämättä tunnusta kansainvälisiä velvoitteita. Tästä huolimatta humanitaarisen oikeuden keskeisten periaatteiden katsotaan sitovan kaikkia konfliktin osapuolia ainakin tapaoikeudellisina normeina.

Humanitaarisen oikeuden tehokkuus perustuu osittain valvontamekanismeihin ja kansainväliseen yhteistyöhön. Kansainvälisellä Punaisen Ristin komitealla on erityinen asema sopimusten valvojana ja humanitaarisen avun toimittajana konfliktialueilla. Lisäksi vakavat rikkomukset voivat johtaa yksilölliseen rikosoikeudelliseen vastuuseen esimerkiksi kansainvälisessä rikostuomioistuimessa. Näin humanitaarinen oikeus ei rajoitu valtioiden välisiin velvoitteisiin, vaan se vaikuttaa myös yksilöiden oikeudelliseen asemaan.

Kriisiaikoina humanitaarinen oikeus toimii tasapainottavana tekijänä sotilaallisten tavoitteiden ja inhimillisten arvojen välillä. Vaikka konfliktin osapuolet pyrkivät saavuttamaan strategisia etuja, oikeudelliset normit rajoittavat sallittuja keinoja. Humanitaarisen oikeuden rikkomukset voivat heikentää valtion kansainvälistä legitimitettiä ja johtaa poliittisiin tai oikeudellisiin seuraamuksiin. Tästä syystä myös sotilaallisesti vahvat valtiot pyrkivät ainakin muodollisesti osoittamaan noudattavansa humanitaarisia normeja.

Geneven sopimusten merkitys korostuu erityisesti tilanteissa, joissa konfliktin osapuolet pyrkivät tulkitsemaan sääntöjä omien tavoitteidensa mukaisesti. Humanitaarisen oikeuden yleiset periaatteet ovat muotoiltu suhteellisen abstraktisti, mikä mahdollistaa niiden soveltamisen erilaisissa olosuhteissa, mutta samalla jättää tilaa tulkintaerimielisyyksille. Oikeudellisessa analyysissä keskeistä on arvioida, missä määrin tulkinnallinen joustavuus mahdollistaa normien säilymisen relevantteina muuttuvassa turvallisuusympäristössä.

Geneven sopimukset osoittavat, että kansainvälinen oikeus pyrkii säätelemään myös kaikkein vakavimpia kriisejä. Vaikka sopimukset eivät voi estää sotia, niiden tarkoituksena on rajoittaa konfliktien inhimillisiä seurauksia. Humanitaarisen oikeuden merkitys ei perustu ainoastaan sen rikkomisesta seuraaviin sanktioihin, vaan myös siihen, että normit vaikuttavat valtioiden käyttäytymiseen ja kansainväliseen keskusteluun. Kriisiaikoina humanitaarinen oikeus toimii muistutuksena siitä, että myös aseellisten konfliktien keskellä oikeudelliset velvoitteet säilyvät voimassa.

3 Ottawan sopimus maamiinoista oikeudellisena kysymyksenä

Ottawan sopimus eli jalkaväkimiinojen käytön, varastoinnin, tuotannon ja siirron kieltävä yleissopimus edustaa humanitaarisen oikeuden kehityssuuntaa, jossa pyritään rajoittamaan tiettyjen aseiden käyttöä niiden aiheuttamien pitkäaikaisten siviilivahinkojen vuoksi. Sopimus hyväksyttiin vuonna 1997 ja se tuli voimaan vuonna 1999. Sen keskeinen tavoite on vähentää aseellisten konfliktien pitkäkestoisia humanitaarisia seurauksia, sillä maamiinat aiheuttavat uhreja vielä vuosikymmeniä konfliktin päättymisen jälkeen. Sopimus velvoittaa sopimusvaltiot hävittämään varastonsa, lopettamaan jalkaväkimiinojen käytön sekä osallistumaan miinanraivaukseen ja uhrien tukemiseen.

Ottawan sopimus on esimerkki kansainvälisen oikeuden kehityksestä, jossa humanitaariset näkökohdat ovat vaikuttaneet asejärjestelmien sääntelyyn. Sopimus ei kuitenkaan ole universaali, sillä useat sotilaallisesti merkittävät valtiot eivät ole siihen liittyneet. Tämä on herättänyt keskustelua siitä, missä määrin asevalvontasopimukset voivat olla tehokkaita tilanteessa, jossa keskeiset sotilaalliset toimijat jäävät niiden ulkopuolelle. Oikeudellisesta näkökulmasta Ottawan sopimus osoittaa, että kansainvälisessä oikeudessa on siirrytty yksittäisten sodankäyntitapojen sääntelystä tiettyjen aseiden täyskieltoon silloin, kun niiden vaikutukset kohdistuvat laajasti siviiliväestöön.

Suomen päätös irtautua Ottawan sopimuksesta turvallisuuspoliittisen tilanteen muututtua havainnollistaa kansainvälisten sopimusten ja kansallisen turvallisuuden välistä jännitettä. Oikeudellisesti irtautuminen perustuu valtiosopimusoikeuden yleisiin sääntöihin, joiden mukaan valtio voi erota sopimuksesta sopimuksen määräysten mukaisesti. Kysymys ei siten ole sopimusrikkomuksesta vaan sopimusjärjestelmän sisäisestä mekanismista. Oikeudellisessa analyysissä keskeiseksi muodostuu arvio siitä, missä määrin muuttunut turvallisuusympäristö oikeuttaa poikkeamisen humanitaarisista sitoumuksista.

Ottawan sopimuksen merkitys kriisiaikoina liittyy myös laajempaan keskusteluun asejärjestelmien hyväksyttävyydestä. Humanitaarisen oikeuden periaatteet, kuten tarpeettoman kärsimyksen kieltö ja siviilien suojelu, muodostavat perustan arvioitaessa, millaisia aseita voidaan pitää hyväksyttävänä. Maamiinojen erityispiirre on niiden vaikutusten ajallinen ulottuvuus: ne voivat aiheuttaa vahinkoa pitkään konfliktin päättymisen jälkeen, mikä tekee niiden käytöstä erityisen ongelmallista humanitaarisesta näkökulmasta.

Kriisiaikojen oikeudellisessa tarkastelussa Ottawan sopimus havainnollistaa, kuinka turvallisuuspoliittiset realiteetit vaikuttavat valtioiden valmiuteen sitoutua asevalvontasopimuksiin. Samalla sopimus osoittaa, että humanitaarisen oikeuden kehitys ei ole yksisuuntaista, vaan siihen vaikuttavat myös geopoliittiset muutokset. Kansainvälisen oikeuden näkökulmasta keskeinen kysymys on, missä määrin humanitaariset normit säilyttävät merkityksensä tilanteissa, joissa turvallisuusuhat koetaan välittömiksi.

4 Kansainväliset rikostuomioistuimet ja sotarikosvastuu kriisiaikoina

Kansainväliset rikostuomioistuimet ovat keskeinen osa kansainvälisen oikeuden järjestelmää erityisesti kriisiaikoina, koska ne kohdistavat oikeudellisen vastuun yksilöihin, eivät pelkästään valtioihin. Toisen maailmansodan jälkeen kehittynyt ajatus henkilökohtaisesta rikosoikeudellisesta vastuusta merkitsi merkittävää muutosta kansainvälisessä oikeudessa: valtioiden lisäksi myös yksittäiset johtajat, sotilaskomentajat ja muut toimijat voivat joutua vastuuseen vakavista kansainvälisistä rikoksista. Tähän kehitykseen liittyvät keskeisesti Nürnbergin ja Tokion oikeudenkäynnit, joissa vahvistettiin periaate siitä, että sotarikoksiin ja rikoksiin ihmisyyttä vastaan syyllistyneet henkilöt eivät voi vedota valtion toimintaan vastuusta vapautuakseen.

Nykyinen keskeinen pysyvä instituutio on Kansainvälinen rikostuomioistuin (ICC), jonka toimivalta perustuu Rooman perussääntöön. Tuomioistuimen toimivaltaan kuuluvat kansanmurha, rikokset ihmisyyttä vastaan, sotarikokset sekä hyökkäysrikos. Näitä rikoksia pidetään kansainvälisen oikeuden vakavimpina loukkauksina. ICC täydentää kansallisia oikeusjärjestelmiä: ensisijainen vastuu rikosten tutkimisesta ja syyttämisestä on valtioilla itsellään, mutta jos valtio ei kykene tai halua toteuttaa rikosoikeudellista vastuuta, kansainvälinen tuomioistuin voi käyttää toimivaltaansa.

Kansainväliset rikostuomioistuimet ovat keskeisiä erityisesti humanitaarisen oikeuden täytäntöönpanon näkökulmasta. Geneven sopimusten vakavat rikkomukset, kuten tahallinen hyökkäys siviilejä vastaan, sotavankien epäinhimillinen kohtelu tai kiellettyjen aseiden käyttö, voivat muodostaa sotarikoksen. Rikosoikeudellinen vastuu voi kohdistua paitsi suoraan rikoksen tekijään myös komentajiin, jos nämä ovat tienneet rikoksista tai laiminlyöneet velvollisuutensa estää niitä. Komentovastuun periaate on keskeinen osa kansainvälistä rikosoikeutta, koska se korostaa vastuuta sotilaallisen päätöksenteon ylimmillä tasoilla.

Kriisiaikoina rikosvastuun toteuttaminen kohtaa usein käytännöllisiä ja poliittisia haasteita. Kansainvälisen rikostuomioistuimen toimivalta edellyttää yleensä sitä, että valtio on liittynyt Rooman perussääntöön tai että YK:n turvallisuusneuvosto siirtää tilanteen tuomioistuimen käsiteltäväksi. Kaikki merkittävät valtiot eivät ole ICC:n jäseniä, mikä rajoittaa tuomioistuimen universaalia toimivaltaa. Tästä huolimatta tuomioistuimen merkitys on kasvanut, koska se vahvistaa periaatetta, jonka mukaan vakavimmat kansainväliset rikokset eivät jää kokonaan rankaisematta.

Ad hoc -tuomioistuimet, kuten entisen Jugoslavian alueen rikostuomioistuin ja Ruandan kansanmurhaa käsitellyt rikostuomioistuin, ovat osoittaneet, että kansainvälinen yhteisö voi perustaa erityistuomioistuimia vakavien rikosten käsittelemiseksi. Näiden tuomioistuinten oikeuskäytäntö on vaikuttanut merkittävästi kansainvälisen rikosoikeuden kehittymiseen, erityisesti rikosten määritelmien ja näyttövaatimusten osalta. Oikeuskäytäntö on täsmentänyt esimerkiksi sitä, milloin väkivalta täyttää rikoksen ihmisyyttä vastaan tunnusmerkistön tai millä edellytyksillä komentaja voidaan saattaa vastuuseen alaistensa teoista.

Hyökkäysrikoksen kriminalisointi on erityisen merkittävä kehitys kansainvälisessä oikeudessa, koska se liittyy suoraan YK:n peruskirjan voimankäytön kieltoon. Hyökkäysrikoksella tarkoitetaan valtion johtajan vastuuta sellaisesta sotilaallisesta voimankäytöstä, joka rikkoo ilmeisesti YK:n peruskirjaa. Rikoksen soveltaminen käytännössä on kuitenkin ollut rajallista, koska toimivallan käyttö edellyttää tarkasti määriteltyjen edellytysten täyttymistä. Tästä huolimatta hyökkäysrikoksen olemassaolo vahvistaa periaatetta, jonka mukaan myös sodan aloittamista koskeva päätös voi olla rikosoikeudellisen arvioinnin kohteena.

Kansainvälisen rikosoikeuden merkitys kriisiaikoina liittyy myös ennalta ehkäisevään vaikutukseen. Vaikka rikosoikeudelliset prosessit ovat hitaita ja monimutkaisia, mahdollisuus henkilökohtaiseen vastuuseen voi vaikuttaa päätöksentekoon. Kansainvälisen rikostuomioistuimen toiminta viestii, että vakavimmat kansainväliset rikokset eivät ole pelkästään poliittisia kysymyksiä, vaan myös oikeudellisia rikoksia.

Kriisiaikojen oikeudellisessa kokonaisuudessa kansainväliset rikostuomioistuimet täydentävät valtioiden välistä vastuuta koskevaa järjestelmää. Ne vahvistavat käsitystä siitä, että kansainvälisen oikeuden rikkominen voi johtaa konkreettisiin seuraamuksiin yksilötasolla. Vaikka järjestelmä ei ole täydellinen ja sen toimivalta on rajallinen, se ilmentää kansainvälisen oikeuden pyrkimystä varmistaa, että vakavimmat rikokset eivät jää kokonaan seuraamuksetta.

Kansainvälinen rikosoikeus osoittaa, että kriisiaikojen oikeudellinen sääntely ei rajoitu valtioiden välisiin suhteisiin. Oikeudellinen vastuu voi kohdistua myös yksittäisiin henkilöihin, jotka ovat vastuussa vakavista kansainvälisistä rikoksista. Tämä vahvistaa oikeusjärjestelmän normatiivista perustaa tilanteissa, joissa poliittiset jännitteet ovat voimakkaita. Kansainvälisten rikostuomioistuinten olemassaolo korostaa, että myös sodan aikana oikeudelliset normit säilyvät

merkityksellisinä.

5 Euroopan ihmisoikeussopimus ja poikkeusolot oikeudellisena haasteena

Euroopan ihmisoikeussopimus muodostaa keskeisen oikeudellisen välineen arvioitaessa valtion toimivaltuuksia kriisiaikoina erityisesti yksilön oikeuksien näkökulmasta. Sopimus perustuu ajatukseen, että myös poikkeusoloissa julkisen vallan käyttöä rajoittavat oikeudelliset velvoitteet. Kriisitilanteissa, kuten sodan, terrorismin, pandemian tai muun vakavan yhteiskunnallisen häiriön aikana, valtiot saattavat joutua rajoittamaan yksilön oikeuksia turvatakseen yhteiskunnan toiminnan ja turvallisuuden. Oikeudellinen kysymys ei tällöin ole pelkästään siitä, mitä toimia valtio voi toteuttaa, vaan siitä, miten perusoikeuksien suoja voidaan sovittaa yhteen turvallisuusvaatimusten kanssa.

Euroopan ihmisoikeussopimuksen 15 artikla mahdollistaa poikkeamisen tietyistä sopimusvelvoitteista tilanteessa, jossa kansakunnan elämää uhkaa hätätila. Poikkeamisoikeus ei kuitenkaan ole rajoittamaton. Ensinnäkin tilanteen tulee olla poikkeuksellinen ja vakava, ja sen tulee uhata koko yhteiskunnan järjestäytynyttä elämää. Toiseksi toteutettujen toimenpiteiden tulee olla välttämättömiä tilanteen hallitsemiseksi. Kolmanneksi poikkeaminen ei saa olla ristiriidassa muiden kansainvälisten oikeudellisten velvoitteiden kanssa. Lisäksi tietyistä oikeuksista ei voida poiketa missään olosuhteissa. Tällaisia ovat esimerkiksi kidutuksen kieltö ja orjuuden kieltö.

Poikkeusmekanismin käyttö nostaa esiin keskeisen oikeudellisen jännitteen: kriisitilanteessa valtion toimivallan tarve kasvaa, mutta samalla oikeusvaltioperiaatteen merkitys korostuu. Jos julkisen vallan toimivaltaa laajennetaan ilman riittäviä oikeudellisia rajoja, vaarana on pysyvien muutosten syntyminen perusoikeuksien suojaan. Oikeudellisessa kirjallisuudessa on usein korostettu, että kriisitilanteet voivat toimia testinä oikeusvaltion kestävyydelle. Poikkeusolojen sääntelyn keskeinen tehtävä on varmistaa, että väliaikaisiksi tarkoitettut rajoitukset eivät muodostu pysyviksi.

Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisukäytäntö on keskeisessä asemassa arvioitaessa poikkeusolojen oikeudellisia rajoja. Tuomioistuin on korostanut valtioiden harkintamarginaalia tilanteissa, joissa kansallinen turvallisuus on uhattuna. Samalla tuomioistuin on kuitenkin pitänyt kiinni siitä, että rajoitusten tulee täyttää suhteellisuusvaatimus. Suhteellisuusperiaate merkitsee sitä, että valtion toimenpiteiden tulee olla oikeassa suhteessa tavoiteltuun päämäärään nähden eikä vähemmän rajoittavia keinoja saa olla käytettävissä. Oikeudellinen arviointi kohdistuu tällöin siihen, ovatko toimenpiteet aidosti tarpeellisia vai ylittävätkö ne hyväksyttävän rajan.

Kriisiaikoina merkittäviä oikeudellisia kysymyksiä liittyy esimerkiksi liikkumisvapauden, yksityiselämän suojan ja sananvapauden rajoituksiin. Pandemian aikana useat valtiot rajoittivat liikkumista ja kokoontumista kansanterveyden suojelemiseksi. Terrorismin torjunnan yhteydessä puolestaan on otettu käyttöön laajennettuja valvontavaltuuksia, jotka vaikuttavat yksityiselämän suojaan. Sotilaallisen kriisin yhteydessä voidaan rajoittaa tiedonvälitystä tai säätää erityistoimenpiteitä kriittisen infrastruktuurin turvaamiseksi. Oikeudellinen arviointi kohdistuu siihen, missä määrin tällaiset rajoitukset ovat välttämättömiä demokraattisen yhteiskunnan suojaamiseksi.

Poikkeusolojen oikeudellinen sääntely liittyy myös kysymykseen vallan kolmijaosta ja tuomioistuinten roolista. Kriisitilanteessa toimeenpanovallan asema usein vahvistuu, koska päätöksenteko edellyttää nopeutta ja tehokkuutta. Samalla tuomioistuinten tehtäväksi jää arvioida, ovatko toteutetut toimenpiteet perusoikeuksien mukaisia. Oikeudellisen kontrollin merkitys korostuu erityisesti tilanteissa, joissa poliittinen paine voi johtaa laajamittaisiin rajoituksiin yksilön oikeuksissa. Oikeusvaltion toimivuuden kannalta keskeistä on, että myös kriisiaikana julkisen vallan käyttöön kohdistuu oikeudellinen valvonta.

Euroopan ihmisoikeussopimuksen järjestelmä korostaa sitä, että turvallisuuden ja perusoikeuksien välillä ei ole välttämättä ristiriitaa, vaan kysymys on tasapainosta. Sopimus ei estä

valtioita toteuttamasta tehokkaita turvallisuustoimenpiteitä, mutta se asettaa niille oikeudelliset rajat. Kriisiaikoina oikeudellinen argumentaatio keskittyy siihen, missä määrin rajoitukset ovat välttämättömiä ja kuinka pitkälle valtio voi mennä oikeuksien rajoittamisessa ilman, että demokraattisen oikeusvaltion perusta vaarantuu.

Euroopan ihmisoikeussopimus osoittaa, että kansainvälinen oikeus ei rajoitu valtioiden välisiin suhteisiin, vaan se vaikuttaa myös valtioiden sisäiseen oikeusjärjestykseen. Poikkeusolojen sääntely heijastaa pyrkimystä turvata oikeuksien ydin myös tilanteissa, joissa yhteiskunta kohtaa vakavia uhkia. Oikeudellisessa analyysissä voidaan korostaa, että kriisiaikojen sääntely ei merkitse oikeusjärjestyksen syrjäyttämistä, vaan pikemminkin sen mukauttamista poikkeuksellisiin olosuhteisiin.

Euroopan ihmisoikeussopimus toimii keskeisenä oikeudellisenä viitekehyksenä arvioitaessa julkisen vallan toimivaltuuksia kriisiaikoina. Sopimuksen merkitys korostuu erityisesti tilanteissa, joissa turvallisuustarpeet voivat johtaa laajoihin rajoituksiin yksilön oikeuksissa. Oikeudellinen sääntely pyrkii varmistamaan, että myös kriisitilanteessa vallankäyttö perustuu lakiin, on suhteellista ja säilyttää demokraattisen yhteiskunnan keskeiset periaatteet.

6 Euroopan unionin oikeus ja kriisiaikojen normatiivinen kehys

Euroopan unionin oikeus muodostaa merkittävän oikeudellisen kerrostuman kansallisen ja kansainvälisen oikeuden väliin erityisesti kriisiaikoina. Euroopan unionin oikeusjärjestyksen erityispiirre on sen osittainen välitön vaikutus jäsenvaltioiden oikeusjärjestyksiin sekä unionin oikeuden etusija suhteessa kansalliseen lainsäädäntöön. Kriisitilanteissa tämä monitasoinen normijärjestelmä joutuu koetukselle, koska jäsenvaltioiden turvallisuustarpeet voivat johtaa toimenpiteisiin, joiden yhteensopivuus unionin oikeuden kanssa ei ole itsestään selvä. Tällöin keskeiseksi kysymykseksi muodostuu, missä määrin jäsenvaltiot voivat vedota kansalliseen turvallisuuteen rajoittaakseen unionin oikeudesta johtuvia velvoitteitaan.

Euroopan unionin perusoikeuskirja sitoo unionin toimielimiä sekä jäsenvaltioita silloin, kun ne soveltavat unionin oikeutta. Perusoikeuskirja sisältää oikeuksia, jotka vastaavat pitkälti Euroopan ihmisoikeussopimuksessa turvattuja oikeuksia, mutta se ulottuu myös taloudellisiin ja sosiaalisiin oikeuksiin. Kriisiaikoina merkittäviä oikeudellisia kysymyksiä liittyy esimerkiksi liikkumisvapauden rajoittamiseen, omaisuudensuojaan sekä oikeuteen harjoittaa elinkeinotoimintaa. Taloudelliset kriisit, pandemiat ja turvallisuuspoliittiset jännitteet voivat johtaa tilanteisiin, joissa unionin tasolla toteutetaan laajoja sääntelytoimenpiteitä markkinoiden vakauttamiseksi tai strategisten resurssien turvaamiseksi.

Euroopan unionin oikeus sisältää myös mekanismeja, joiden avulla voidaan reagoida kriiseihin nopeasti. Esimerkiksi unionin neuvosto voi päättää talouspakotteista kolmansia valtioita tai yksityisiä toimijoita vastaan. Pakotteet voivat sisältää varojen jäädyttämistä, kaupan rajoituksia tai muita taloudellisia toimenpiteitä. Oikeudellisesta näkökulmasta keskeinen kysymys on, miten tällaiset toimenpiteet suhteutuvat yksilön oikeuksiin, erityisesti omaisuudensuojaan ja oikeuteen tehokkaisuuteen oikeussuojakeinoihin. Unionin tuomioistuimien on korostanut, että myös turvallisuuspoliittisissa kysymyksissä yksilöiden oikeusturva tulee turvata.

Kriisiaikoina unionin oikeudessa korostuu myös jäsenvaltioiden välinen solidaarisuus. Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen määräykset sisältävät keskinäisen avunannon ja yhteisvastuun periaatteita esimerkiksi tilanteissa, joissa jäsenvaltio joutuu terrori-iskun tai muun vakavan kriisin kohteeksi. Oikeudellinen arviointi kohdistuu tällöin siihen, missä määrin jäsenvaltiot ovat velvollisia tukemaan toisiaan ja millaisia toimia solidaarisuusvelvoite edellyttää. Solidaarisuus ei ole pelkästään poliittinen periaate, vaan sillä on myös oikeudellista merkitystä unionin toimivallan tulkinnessa.

Unionin oikeusjärjestyksen erityispiirre on sen dynaamisuus. Euroopan unionin tuomioistuimien on oikeuskäytännössään kehittänyt unionin oikeuden periaatteita tavalla, joka on vahvistanut unionin toimivaltaa erityisesti sisämarkkinoiden alalla. Kriisitilanteissa tuomioistuimen rooli korostuu,

koska sen tehtävänä on arvioida unionin toimielinten ja jäsenvaltioiden toimien oikeudellista hyväksyttävyyttä. Oikeuskäytännössä on korostettu, että myös kriisitilanteessa toteutettujen toimenpiteiden tulee perustua perussopimukseen ja kunnioittaa perusoikeuksia.

Turvallisuuspolitiikan alalla unionin toimivalta on perinteisesti ollut rajallinen, mutta viime vuosien kehitys on osoittanut pyrkimystä vahvistaa unionin roolia myös tällä sektorilla. Kriisitilanteet voivat johtaa uusiin sääntelyratkaisuihin esimerkiksi energiapolitiikassa, teknologian sääntelyssä tai kriittisen infrastruktuurin suojelussa. Oikeudellinen kysymys liittyy tällöin siihen, missä määrin unionin toimivalta voi laajentua kriisin seurauksena. Oikeuskirjallisuudessa on esitetty, että kriisit voivat toimia integraatiota vahvistavina tekijöinä, koska jäsenvaltiot ovat valmiita hyväksymään laajempaa yhteistyötä yhteisten uhkien torjumiseksi.

Euroopan unionin oikeus heijastaa pyrkimystä sovittaa yhteen markkinoiden toiminta ja turvallisuusintressit. Kriisitilanteessa jäsenvaltiot voivat pyrkiä rajoittamaan tavaroiden, palvelujen tai pääomien vapaata liikkuvuutta kansallisen turvallisuuden perusteella. Unionin oikeus sallii tällaiset rajoitukset vain, jos ne ovat välttämättömiä ja oikeasuhtaisia. Oikeudellisessa arvioinnissa keskeistä on, voidaanko rajoituksia perustella aidosti turvallisuussyillä vai merkitsevähkö ne tosiasiallisesti sisämarkkinoiden perusvapauksien rajoittamista ilman hyväksyttävää perustetta.

Kriisiaikojen sääntely osoittaa, että Euroopan unionin oikeus ei ole pelkästään taloudellinen järjestelmä, vaan siihen sisältyy myös vahva oikeusvaltiollinen ulottuvuus. Perusoikeuksien merkitys korostuu tilanteissa, joissa julkinen valta pyrkii reagoimaan nopeasti muuttuviin olosuhteisiin. Unionin oikeus edellyttää, että myös kriisitilanteessa toteutettujen toimenpiteiden tulee olla oikeudellisesti perusteltuja ja että yksilöillä on mahdollisuus saattaa viranomaisten toiminta tuomioistuimen arvioitavaksi.

Euroopan unionin oikeus muodostaa keskeisen oikeudellisen viitekehyksen kriisiaikojen sääntelylle jäsenvaltioissa. Sen merkitys perustuu unionin oikeuden etusijaan sekä siihen, että unionin toimielimet voivat toteuttaa laajoja sääntelytoimenpiteitä tilanteissa, joissa yksittäisen jäsenvaltion toimivalta ei ole riittävä. Kriisiaikojen oikeudellinen analyysi osoittaa, että unionin oikeus toimii sekä rajoittavana että mahdollistavana tekijänä: se asettaa oikeudelliset rajat jäsenvaltioiden toiminnalle, mutta samalla tarjoaa välineitä yhteisten uhkien hallintaan.

Euroopan unionin päätöksentekojärjestelmän erityispiirre kriisiaikoina on se, että tietyillä politiikan aloilla – erityisesti yhteisessä ulko- ja turvallisuuspolitiikassa sekä keskeisissä pakotepäätöksissä – edellytetään jäsenvaltioiden yksimielisyyttä. Yksimielisyysvaatimus korostaa jäsenvaltioiden suvereniteettia ja varmistaa, että merkittävät ulko- ja turvallisuuspoliittiset ratkaisut perustuvat yhteiseen poliittiseen tahtoon. Kriisitilanteissa tämä vaatimus voi kuitenkin vaikeuttaa nopeaa reagointia, koska yksittäinen jäsenvaltio voi estää päätöksenteon tai pyrkiä neuvottelemaan kansallisia erityisintressejä huomioon ottavia ratkaisuja.

Viime vuosien kriisitilanteissa on nähty tapauksia, joissa yksittäiset jäsenvaltiot ovat viivästyttäneet pakotepäätöksiä tai muita yhteisiä toimenpiteitä. Oikeudellisesti tällainen menettely perustuu perussopimusten määräyksiin eikä sitä voida pitää unionin oikeuden rikkomisena. Poliittisesti yksimielisyysvaatimuksen käyttö on kuitenkin herättänyt keskustelua unionin toimintakyvystä tilanteissa, joissa nopea reagointi olisi tärkeää. Joissakin tilanteissa on pyritty löytämään kompromisseja esimerkiksi määräaikaisten siirtymäjärjestelyillä tai kansallisilla poikkeuksilla.

Unionin oikeudellisessa keskustelussa on esitetty, että kriisitilanteet voivat lisätä painetta siirtyä laajemmin määränemmistöpäätöksentekoon erityisesti ulkopolitiikan alalla. Toisaalta yksimielisyysvaatimusta on perusteltu sillä, että turvallisuuspolitiikka kuuluu valtioiden keskeisiin suvereniteetin alueisiin. Vastaan paneviin valtioihin on tyypillisesti pyritty suhtautumaan neuvottelujen kautta, koska unionin oikeusjärjestelmä perustuu yhteistyöhön eikä pakottavaan keskitettyyn valtaan. Tämä kuvastaa unionin luonnetta oikeudellisena ja poliittisena yhteisönä,

jossa normien tehokkuus perustuu pitkälti jäsenvaltioiden sitoutumiseen yhteisiin tavoitteisiin.

7 Wienin valtiosopimusoikeutta koskeva yleissopimus ja sopimusten tulkinta

Wienin valtiosopimusoikeutta koskeva yleissopimus muodostaa kansainvälisen oikeuden keskeisen metatason sääntelykehiksen, joka määrittää, miten valtiosopimuksia tulkitaan, sovelletaan ja päätetään. Kriisiaikoina sopimusten tulkintaa koskevien sääntöjen merkitys korostuu, koska valtioiden velvoitteet voivat joutua jännitteeseen muuttuneiden poliittisten, taloudellisten tai turvallisuuteen liittyvien olosuhteiden kanssa. Wienin yleissopimus ei ratkaise yksittäisiä kriisejä koskevia kysymyksiä, mutta se tarjoaa systemaattisen viitekehiksen arvioida, miten olemassa olevia sopimusvelvoitteita voidaan tulkita tilanteissa, joita sopimuksia laadittaessa ei ole voitu ennakoita.

Yleissopimuksen keskeinen lähtökohta on pacta sunt servanda -periaate, jonka mukaan voimassa olevat sopimukset sitovat osapuolia ja ne on pantava täytäntöön vilpittömässä mielessä. Tämä periaate korostaa kansainvälisen oikeuden vakautta ja ennakoitavuutta. Kriisitilanteissa valtioilla voi kuitenkin olla houkutus irtautua velvoitteistaan vedoten esimerkiksi kansalliseen turvallisuuteen tai olennaisesti muuttuneisiin olosuhteisiin. Wienin yleissopimus pyrkii tasapainottamaan oikeudellisen pysyvyyden ja joustavuuden tarpeen määrittelemällä edellytykset, joiden täytyessä sopimuksen soveltaminen voi muuttua.

Sopimusten tulkintaa koskevat yleissäännöt sisältyvät yleissopimuksen 31–33 artikloihin. Tulkinnan lähtökohtana on sopimuksen sanamuodon tavanomainen merkitys asiayhteydessään sekä sopimuksen tarkoitus ja päämäärä. Tämä teleologinen lähestymistapa mahdollistaa sopimusten soveltamisen muuttuvissa olosuhteissa ilman, että sopimuksen oikeudellinen sitovuus vaarantuu. Kriisiaikoina tulkinnassa voidaan korostaa sopimuksen tavoitteita esimerkiksi kansainvälisen rauhan turvaamisessa tai taloudellisen vakauden ylläpitämisessä.

Merkittävä kriisiaikoihin liittyvä kysymys on rebus sic stantibus -periaate eli olennaisesti muuttuneiden olosuhteiden oppi. Wienin yleissopimuksen 62 artiklan mukaan sopimus voidaan poikkeuksellisesti irtisanoa tai sen soveltamista voidaan muuttaa, jos olosuhteet ovat muuttuneet olennaisesti ja muutos vaikuttaa ratkaisevasti sopimusvelvoitteiden sisältöön (ei kuitenkaan koske rajasopimuksia). Kynnys periaatteen soveltamiselle on kuitenkin korkea, koska liian laaja tulkinta heikentäisi sopimusten sitovuutta. Kansainvälisessä käytännössä valtioiden on ollut vaikea vedota menestyksekkäästi olennaisesti muuttuneisiin olosuhteisiin.

Kriisitilanteissa merkitykselliseksi nousee myös kysymys pakottavan oikeuden normeista eli jus cogens -normeista. Wienin yleissopimus tunnustaa, että tietyt kansainvälisen oikeuden perusnormit ovat niin keskeisiä, että niiden vastaiset sopimukset ovat pätemättömiä. Tällaisia normeja ovat esimerkiksi joukkotuhonnan kielto, orjuuden kielto ja kidutuksen kielto. Jus cogens -normien olemassaolo rajoittaa valtioiden sopimusvapautta myös kriisiaikoina ja vahvistaa kansainvälisen oikeuden perusarvojen asemaa.

Valtiosopimusten soveltamisen keskeyttäminen tai päättäminen voi kriisitilanteessa liittyä myös sopimusrikkomukseen. Wienin yleissopimus sallii sopimuksen soveltamisen keskeyttämisen, jos toinen osapuoli on olennaisesti rikkonut sopimusta. Olennaisena rikkomuksena pidetään erityisesti sellaista velvoitteen rikkomista, joka koskee sopimuksen tarkoituksen toteutumista. Kriisitilanteessa tällaiset tilanteet voivat liittyä esimerkiksi turvallisuussopimuksiin tai taloudellisiin järjestelyihin, joissa luottamuksen merkitys on keskeinen.

Wienin yleissopimus heijastaa pyrkimystä säilyttää kansainvälisen oikeuden vakaus myös tilanteissa, joissa poliittinen ympäristö muuttuu nopeasti. Sopimusten sitovuuden periaate tukee kansainvälisen järjestelmän ennakoitavuutta, mutta samalla tulkintasäännöt mahdollistavat joustavan reagoinnin odottamattomiin tilanteisiin. Oikeudellisessa analyysissä keskeistä on arvioida, missä määrin joustavuus voidaan toteuttaa ilman, että sopimusjärjestelmän legitimitetti heikkenee.

Kriisiaikoina valtioiden välinen luottamus voi heikentyä, mikä lisää painetta tulkita

sopimusvelvoitteita kansallisten intressien mukaisesti. Wienin yleissopimus pyrkii rajoittamaan tätä kehitystä asettamalla yleiset puitteet sopimusten tulkinnalle. Sopimusoikeudellinen kehys toimii siten kansainvälisen oikeusjärjestyksen stabiloivana tekijänä myös kriisitilanteissa. Yleissopimus osoittaa, että kansainvälinen oikeus sisältää mekanismeja, joiden avulla oikeudellinen järjestelmä voi sopeutua muuttuvaan toimintaympäristöön. Kriisitilanteet eivät merkitse sopimusjärjestelmän syrjäytymistä, vaan pikemminkin korostavat tulkinnan merkitystä. Sopimusten pysyvyys ja tulkinnan joustavuus muodostavat yhdessä perustan kansainvälisen oikeuden jatkuvuudelle myös poikkeuksellisissa olosuhteissa.

8 NATO-sopimus ja kollektiivinen puolustus kansainvälisen oikeuden näkökulmasta

NATO-sopimus muodostaa keskeisen oikeudellisen järjestelyn kollektiivisen puolustuksen alalla ja täydentää jäsenmaiden osalta YK:n peruskirjan mukaista kansainvälisen turvallisuuden järjestelmää. Sopimus perustuu ajatukseen, että jäsenvaltioiden turvallisuus on keskinäisriippuvaista ja että aseellinen hyökkäys yhtä jäsenvaltiota vastaan koskee koko liittokuntaa. Kriisiaikoina NATO-sopimuksen merkitys korostuu erityisesti 5 artiklan tulkinnan kautta. Artiklan mukaan aseellinen hyökkäys yhtä tai useampaa jäsenvaltiota vastaan Euroopassa tai Pohjois-Amerikassa katsotaan hyökkäykseksi kaikkia vastaan, ja kukin jäsenvaltio ryhtyy tarvittaviin toimenpiteisiin, mukaan lukien aseellisen voiman käyttöön, turvallisuuden palauttamiseksi.

Oikeudellisesti 5 artikla ei kuitenkaan sisällä automaattista velvollisuutta käyttää sotilaallista voimaa, vaan se jättää jäsenvaltioille harkintavaltaa toimenpiteiden valinnassa. Kukin valtio päättää itse, millaisia toimia se pitää tarpeellisina. Tämä muotoilu heijastaa kompromissia kansallisen suvereniteetin ja kollektiivisen puolustuksen välillä. Kriisitilanteessa keskeiseksi tulkintakysymykseksi nousee, milloin aseellinen hyökkäys on tapahtunut ja millaiset toimet täyttävät sopimusvelvoitteen. NATO-sopimus viittaa YK:n peruskirjan 51 artiklaan, mikä korostaa kollektiivisen puolustuksen kytkeytymistä kansainvälisen oikeuden yleisiin periaatteisiin.

Kylmän sodan aikana NATO-sopimuksen keskeinen tehtävä oli luoda pelote, joka vähentäisi aseellisen konfliktin todennäköisyyttä. Kriisiaikojen oikeudellisessa tarkastelussa pelotevaikutuksen voidaan katsoa liittyvän siihen, että kollektiivisen puolustuksen järjestelmä lisää hyökkäyksen kustannuksia ja siten vaikuttaa valtioiden käyttäytymiseen jo ennen kriisin syntymistä. Oikeudellisesta näkökulmasta pelote ei ole pelkästään sotilaallinen käsite, vaan se liittyy sopimusvelvoitteiden uskottavuuteen ja ennakoitavuuteen.

Nykyisessä turvallisuusympäristössä NATO-sopimuksen tulkintaan vaikuttaa erityisesti hybridiuhkien ja kybertoimintaympäristön merkitys. Hyökkäys ei välttämättä toteudu perinteisen sotilaallisen operaation muodossa, vaan se voi kohdistua esimerkiksi tietojärjestelmiin, energiahuoltoon tai muuhun kriittiseen infrastruktuuriin. Oikeudellinen kysymys kuuluu, missä tilanteessa tällainen toiminta voidaan katsoa 5 artiklassa tarkoitetuksi aseelliseksi hyökkäykseksi. NATO ei ole antanut tyhjentävää oikeudellista määritelmää, vaan arviointi tapahtuu tapauskohtaisesti poliittisen ja oikeudellisen harkinnan perusteella. Tämä jättää liittokunnalle joustavuutta mutta samalla lisää tulkinnanvaraisuutta.

Kollektiivisen puolustuksen järjestelmä liittyy myös 3 artiklaan, jonka mukaan jäsenvaltioiden tulee ylläpitää ja kehittää omaa puolustuskykyään. Velvoite korostaa sitä, että kollektiivinen puolustus perustuu jäsenvaltioiden kansalliseen valmiuteen. Oikeudellisissa analyysissä 5 artiklan uskottavuus riippuu osittain siitä, kuinka tehokkaasti jäsenvaltiot täyttävät 3 artiklan mukaiset velvoitteensa. Näin NATO-sopimus sisältää sekä yhteisvastuullisen että kansallisen ulottuvuuden.

Suomen ja Yhdysvaltojen välinen puolustusyhteistyösopimus (DCA, Defence Cooperation Agreement) täydentää NATO-jäsenyyteen perustuvaa kollektiivista puolustusta täsmentämällä käytännön järjestelyjä sotilaallisessa yhteistyössä. Sopimus määrittelee puitteet Yhdysvaltojen joukkojen läsnäololle Suomessa, harjoitustoiminnalle, materiaalin ennakkovarastoinnille sekä sotilaallisen infrastruktuurin käytölle. Oikeudellisesta näkökulmasta DCA on niin sanottu isäntämaasopimuksen tyyppinen järjestely, joka ei muuta Suomen suvereniteettia eikä NATO:n

kollektiivisen puolustuksen peruseriaatteita, mutta mahdollistaa nopeamman reagoinnin kriisitilanteessa. Sopimus konkretisoi käytännössä NATO-sopimuksen 3 artiklan mukaista velvoitetta kehittää kansallista ja yhteistä puolustuskykyä.

Kriisiaikojen oikeudellisessa tarkastelussa DCA-sopimuksen merkitys liittyy erityisesti ennakoitavuuteen ja pelotteeseen. Sopimus luo etukäteen sovitut oikeudelliset puitteet esimerkiksi joukkojen sijoittamiselle, oikeudelliselle asemalle sekä logistiikalle tilanteissa, joissa turvallisuusympäristö heikkenee. Samalla sopimus kuvastaa laajempaa kehitystä, jossa NATO:n kollektiivista puolustusta täydennetään kahdenvälisillä järjestelyillä. Oikeudellisesta näkökulmasta tällaisten sopimusten katsotaan vahvistavan kollektiivisen puolustuksen uskottavuutta ilman, että ne muodostavat erillistä puolustusliittoa NATO:n rinnalle.

Kriisitilanteissa merkitystä on myös NATO-sopimuksen 4 artiklalla, jonka mukaan jäsenvaltiot voivat pyytää neuvotteluja silloin, kun niiden turvallisuus on uhattuna. Artikla tarjoaa institutionaalisen mekanismin tilanteisiin, joissa uhka ei vielä täytä aseellisen hyökkäyksen tunnusmerkkejä. Konsultaatioiden tarkoituksena on edistää yhteistä tilannekuvaa ja mahdollistaa koordinoitu reagointi. Oikeudellisesti artikla korostaa yhteistyön merkitystä tilanteissa, joissa oikeudelliset velvoitteet eivät vielä edellytä kollektiivisia puolustustoimia.

NATO-sopimuksen oikeudellinen luonne poikkeaa monista muista kansainvälisistä sopimuksista siinä, että sen keskeinen merkitys liittyy turvallisuuspolitiikkaan ja sotilaalliseen yhteistyöhön. Sopimuksen täytäntöönpano perustuu pitkälti poliittiseen sitoutumiseen ja yhteiseen strategiseen arvioon. Tästä huolimatta sopimus luo oikeudellisen kehyksen, jonka puitteissa jäsenvaltiot arvioivat velvoitteitaan ja oikeuksiaan kriisitilanteessa.

Kollektiivisen puolustuksen järjestelmä nostaa esiin kysymyksen alueellisista turvallisuusjärjestelyistä suhteessa YK:n peruskirjan mukaiseen järjestelmään. YK:n peruskirja sallii alueelliset järjestelyt, kunhan niiden toiminta on sopusoinnussa YK:n tavoitteiden kanssa. NATO-sopimuksen voidaan katsoa täydentävän YK:n kollektiivisen turvallisuuden järjestelmää erityisesti tilanteissa, joissa turvallisuusneuvoston päätöksenteko ei johda konkreettisiin toimenpiteisiin.

Kriisiaikoina NATO-sopimus toimii sekä oikeudellisena että poliittisena instrumenttina. Sen merkitys ei rajoitu yksittäisiin artikloihin, vaan se liittyy laajempaan turvallisuusyhteistyöhön, yhteisiin harjoituksiin ja puolustus suunnitteluun. Sopimuksen tehokkuus perustuu jäsenvaltioiden luottamukseen siihen, että kollektiivinen puolustus toteutuu tarvittaessa käytännössä.

NATO-sopimus osoittaa, että kansainvälinen oikeus sisältää myös turvallisuuspoliittisia järjestelyjä, jotka on suunniteltu toimimaan erityisesti kriisitilanteissa. Sopimus yhdistää oikeudelliset velvoitteet ja poliittisen yhteistyön tavalla, joka pyrkii ennaltaehkäisemään konflikteja ja turvaamaan jäsenvaltioiden turvallisuuden. Kriisiaikojen tulkinnessa keskeiseksi muodostuu kysymys siitä, miten aseellisen hyökkäyksen käsite ymmärretään muuttuvassa turvallisuusympäristössä ja miten kollektiivisen puolustuksen velvoitteet konkretisoituvat käytännössä.

NATO-sopimuksen 5 artikla on aktivoitu vain kerran liittokunnan historiassa: Yhdysvaltoihin kohdistuneiden terrori-iskujen jälkeen vuonna 2001. Tällöin liittokunta katsoi, että aseellinen hyökkäys jäsenvaltiota vastaan oli tapahtunut, vaikka hyökkäys ei ollut toisen valtion toteuttama perinteinen sotilaallinen operaatio. Ratkaisu osoitti, että artikla 5 voi soveltua myös ei-valtiollisten toimijoiden aiheuttamiin vakaviin turvallisuusuhkiin.

Artikla 5:n konkreettinen sisältö ei kuitenkaan merkitse automaattista sotilaallista vastaiskua. Sopimus jättää jäsenvaltioille harkintavaltaa sen suhteen, millaisia toimia ne pitävät tarpeellisina. Tämä voi tarkoittaa sotilaallista osallistumista, tiedusteluyhteistyötä, logistista tukea tai muita turvallisuustoimia. Oikeudellisesta näkökulmasta merkittävää on, että artikla 5 toimii ennen kaikkea pelotteena. Sen tarkoituksena on estää hyökkäykset jo ennalta lisäämällä hyökkäyksen kustannuksia. Samalla artiklan avoin muotoilu mahdollistaa joustavan reagoinnin erilaisiin

kriiseihin, mukaan lukien kyberhyökkäykset tai hybridi-vaikuttaminen.

Artikla 4 on käytännössä konkretisoitunut useammin kuin artikla 5. Sen mukaan jäsenvaltiot voivat pyytää neuvotteluja, jos niiden turvallisuus, alueellinen koskemattomuus tai poliittinen riippumattomuus on uhattuna. Artiklaa on käytetty erityisesti tilanteissa, joissa uhka ei ole vielä täyttänyt aseellisen hyökkäyksen tunnusmerkistöä. Esimerkkejä:

- Turkin pyyntö konsultaatioista Syyrian konfliktin yhteydessä 2012–2015
- useiden Itä-Euroopan valtioiden konsultaatio 2014 Krimin valauksen jälkeen
- useiden jäsenvaltioiden pyyntö 2022 Venäjän hyökättyä Ukrainaan
- konsultaatioita ilmatilaloukkauksista ja drooni-uhkista Itä-Euroopassa 2020-luvulla

Artikla 4 mahdollistaa yhteisen tilannekuvan muodostamisen ennen kollektiivisen puolustuksen aktivoitumista. Sen merkitys on kasvanut hybridiuhkien aikakaudella, koska monet turvallisuusuhat sijoittuvat rauhan ja sodan välimaastoon. Oikeudellisesti artikla 4 osoittaa, että NATO-sopimus sisältää asteittaisen reagointijärjestelmän. Kollektiivinen puolustus ei ole ainoa väline, vaan liittokunta pyrkii hallitsemaan kriisejä myös poliittisen koordinaation kautta.

Viime vuosien turvallisuuspoliittinen keskustelu on sisältänyt viitteitä siitä, että Euroopassa pyritään vahvistamaan omaa puolustuskykyä myös NATO-kehityksen rinnalla. Taustalla vaikuttavat useat tekijät kuten epävarmuus Yhdysvaltojen pitkän aikavälin sitoutumisesta Euroopan turvallisuuteen, Venäjän hyökkäyssota Ukrainassa, hybridiuhkien lisääntyminen sekä teknologinen kilpailu suurvaltojen välillä. Euroopan unionissa on viime vuosina vahvistettu puolustusyhteistyötä esimerkiksi pysyvän rakenteellisen yhteistyön (PESCO) kautta sekä lisäämällä yhteisiä puolustushankkeita. Tarkoituksena ei ole korvata NATOa, vaan vahvistaa eurooppalaista kykyä toimia tilanteissa, joissa Yhdysvaltojen tuki ei ole välittömästi saatavilla.

Oikeudellisesta näkökulmasta kehitystä voidaan tarkastella kahdesta suunnasta:

1. NATO-sitoumusten uskottavuuden vahvistaminen
Eurooppalaisten jäsenvaltioiden puolustusmenojen kasvu tukee myös NATO-järjestelmän toimintakykyä.
2. strategisen autonomian vahvistaminen
Euroopan unionissa on korostettu tarvetta kehittää omaa puolustusteollisuutta ja sotilaallista liikkuvuutta.

Keskustelussa käytetty käsite “strateginen autonomia” viittaa pyrkimykseen vahvistaa eurooppalaista päätöksentekokykyä turvallisuuskysymyksissä. Oikeudellisesti tämä kehitys ei ole ristiriidassa NATO-sopimuksen kanssa, vaan pikemminkin täydentää sitä.

Kriisiaikojen oikeudellisessa analyysissä kollektiivinen puolustus ei ole yksinomaan institutionaalinen kysymys, vaan myös luottamukseen perustuva järjestely. Jos luottamus heikkenee, valtioilla on kannustin kehittää rinnakkaisia yhteistyörakenteita. Samalla NATO säilyy keskeisenä turvallisuusjärjestelynä erityisesti sotilaallisen pelotteen näkökulmasta.

9 Kansainväliset talouspakotteet oikeudellisena välineenä

Kansainväliset talouspakotteet ovat muodostuneet keskeiseksi oikeudelliseksi ja poliittiseksi välineeksi kriisiaikoina tilanteissa, joissa aseelliseen voimankäyttöön ei haluta turvautua tai sitä pidetään viimekätisenä keinona. Pakotteiden tarkoituksena on vaikuttaa kohdevaltion tai muiden toimijoiden käyttäytymiseen rajoittamalla niiden taloudellisia toimintaedellytyksiä. Pakotteet sijoittuvat kansainvälisen oikeuden, alueellisten järjestelyjen ja kansallisen lainsäädännön rajapintaan. Ne konkretisoivat, miten oikeudellisia instrumentteja käytetään turvallisuuspoliittisten tavoitteiden saavuttamiseksi ilman suoraa sotilaallista voimankäyttöä.

YK:n turvallisuusneuvosto voi määrätä pakotteita kansainvälisen rauhan ja turvallisuuden ylläpitämiseksi. Tällaiset pakotteet perustuvat YK:n peruskirjan VII lukuun ja sitovat kaikkia

jäsenvaltioita. Pakotteet voivat kohdistua esimerkiksi yksittäisiin henkilöihin, yrityksiin, rahoitusjärjestelmiin tai kokonaiseen talouden sektoreihin. Oikeudellisesti pakotteet merkitsevät rajoituksia esimerkiksi omistusoikeuteen, sopimusvapauteen ja elinkeinotoiminnan harjoittamiseen. Tästä syystä pakotteiden oikeudellinen hyväksyttävyyden edellyttää riittävää normatiivista perustaa sekä suhteellisuusperiaatteen huomioon ottamista.

Euroopan unionilla on keskeinen rooli pakotteiden täytäntöönpanossa Euroopassa. Unionin neuvosto voi päättää rajoittavista toimenpiteistä osana yhteistä ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa. Pakotteet voivat sisältää varojen jäädyttämistä, matkustuskieltoja tai kaupan rajoituksia. Unionin oikeuden näkökulmasta merkittävää on, että pakotteiden kohteena olevilla henkilöillä ja yrityksillä on oikeus saattaa päätökset unionin tuomioistuimen arvioitaviksi. Oikeuskäytännössä on korostettu oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin ja tehokkaan oikeussuojan merkitystä myös turvallisuuspoliittisissa kysymyksissä.

Kriisiaikoina pakotteiden oikeudellinen arviointi liittyy usein suhteellisuusperiaatteeseen. Pakotteiden tulee olla omiaan edistämään tavoiteltua päämäärää, eikä niiden vaikutus saa olla kohtuuttoman ankara suhteessa tavoiteltuun hyötyyn. Käytännössä arviointi voi olla vaikeaa, koska pakotteiden vaikutukset kohdistuvat usein laajasti talouteen ja myös sivullisiin toimijoihin. Oikeudellisessa keskustelussa on pohdittu, missä määrin pakotteet voivat vaikuttaa esimerkiksi väestön elinolosuhteisiin ilman, että niiden katsotaan olevan ristiriidassa kansainvälisen oikeuden humanitaaristen periaatteiden kanssa.

Pakotteiden merkitys on kasvanut erityisesti tilanteissa, joissa kansainvälisen yhteisön poliittinen yksimielisyys sotilaallisista toimista puuttuu. Taloudelliset toimenpiteet tarjoavat mahdollisuuden reagoida kansainvälisen oikeuden rikkomuksiin ilman suoraa voimankäyttöä. Samalla pakotteet voivat toimia signaalina siitä, että tiettyä toimintaa ei hyväksytä kansainvälisessä yhteisössä. Oikeudellisesta näkökulmasta pakotteet liittyvät kysymykseen kansainvälisen oikeuden tehokkuudesta: niiden vaikutus perustuu pitkälti siihen, kuinka laajasti valtiot osallistuvat niiden toimeenpanoon.

Pakotteiden oikeudellinen luonne herättää myös kysymyksen yksityisten toimijoiden asemasta kansainvälisessä oikeudessa. Perinteisesti kansainvälinen oikeus on koskenut valtioiden välisiä suhteita, mutta pakotteet kohdistuvat usein suoraan yksityisiin yrityksiin ja henkilöihin. Tämä kehitys on lisännyt tarvetta varmistaa oikeusturva myös kansainvälisen turvallisuuspolitiikan alalla. Unionin tuomioistuin on korostanut, että pakotteiden kohteena oleville tulee antaa riittävät tiedot päätöksen perusteista sekä mahdollisuus hakea muutosta.

Kriisiaikoina pakotteet voivat kohdistua myös strategisesti merkittäviin toimialoihin, kuten energiaan, rahoitukseen tai teknologiaan. Tällaiset toimenpiteet voivat vaikuttaa laajasti kansainväliseen talouteen ja synnyttää myös välillisiä vaikutuksia pakotteita asettaviin valtioihin. Oikeudellisessa analyysissä voidaan tarkastella, missä määrin pakotteet ovat yhteensopivia kansainvälisen kauppaoikeuden velvoitteiden kanssa. Esimerkiksi Maailman kauppajärjestön sääntöihin sisältyy turvallisuuspoikkeuksia, jotka mahdollistavat kaupan rajoittamisen tietyissä tilanteissa.

Pakotteiden käytön lisääntyminen osoittaa, että kansainvälinen oikeus tarjoaa välineitä myös niin sanotun harmaan alueen konflikteihin, jotka sijoittuvat rauhan ja sodan väliin. Taloudelliset toimenpiteet voivat olla tehokkaita erityisesti tilanteissa, joissa valtio on riippuvainen kansainvälisestä kaupasta tai rahoitusjärjestelmästä. Samalla pakotteiden tehokkuus riippuu kansainvälisestä yhteistyöstä ja siitä, kuinka laajasti valtiot sitoutuvat niiden noudattamiseen.

Kokonaisuutena kansainväliset talouspakotteet osoittavat, että kriisiaikojen oikeudellinen sääntely ei rajoitu sotilaallisiin kysymyksiin. Oikeudelliset instrumentit voivat kohdistua taloudellisiin rakenteisiin ja pyrkiä vaikuttamaan valtioiden käyttäytymiseen epäsuorasti. Pakotteet ilmentävät kansainvälisen oikeuden pyrkimystä tarjota vaihtoehtoja voimankäytölle tilanteissa, joissa

Merkittävä osa Venäjän keskuspankin ulkomaisista valuuttavarannoista – arviolta noin 200–210

miljardia euroa – on jäädytetty Euroopassa, erityisesti Belgiassa toimivan arvopaperikeskus Euroclearin hallinnoimiin tileihin. Kysymys näiden varojen hyödyntämisestä Ukrainan tukemiseen on muodostunut yhdeksi kansainvälisen oikeuden vaikeimmista ajankohtaisista ongelmista, koska se koskee samanaikaisesti valtion immuniteettia, omaisuudensuojaa sekä vastuun toteuttamista kansainvälisistä oikeudenloukkauksista.

Euroopan unionissa on valmisteltu muiden ohella niin sanottua *reparaatioihin perustuvaa lainamallia*, jossa jäädytetyjä varoja ei välittömästi konfiskoitaisi, vaan niiden tuottoa tai vakuusarvoa käytettäisiin Ukrainan tukemiseen. Ratkaisun taustalla on pyrkimys sovittaa yhteen kaksi oikeudellista lähtökohtaa: toisaalta vaatimus siitä, että hyökkäyssotaa käynyt valtio vastaa aiheuttamistaan vahingoista, ja toisaalta kansainvälisen oikeuden perinteinen sääntö, jonka mukaan valtion keskuspankin varoihin sovelletaan laajaa suvereniteetti-immuniteettia. Useat asiantuntijat ovat katsoneet, että varojen suora konfiskointi on oikeudellisesti ongelmallista, mutta varojen tuoton käyttäminen voisi olla paremmin perusteltavissa vastatoimena vakavaan kansainvälisen oikeuden rikkomukseen.

Belgia on suhtautunut varauksellisesti suunnitelmiin, koska suurin osa varoista sijaitsee sen lainkäyttövallan piirissä ja mahdolliset oikeudelliset riskit kohdistuisivat juuri Belgiaan. Myös European Central Bank on ilmaissut huolensa siitä, että varojen käyttö voisi heikentää luottamusta euroalueen rahoitusjärjestelmään ja keskuspankkivarantojen oikeudelliseen koskemattomuuteen. Venäjä on puolestaan pitänyt suunnitelmia kansainvälisen oikeuden vastaisina ja nostanut kanteita muun muassa Euroclearia vastaan.

Oikeudellisessa arvioinnissa keskeiseksi muodostuu kysymys siitä, voidaanko Venäjän hyökkäyssotaa pitää niin vakavana kansainvälisen oikeuden rikkomuksena, että vastatoimet voisivat ulottua myös valtion keskuspankin varoihin. Keskustelu liittyy laajempaan kehitykseen, jossa pyritään vahvistamaan kansainvälisen oikeuden tehokkuutta tilanteissa, joissa perinteiset täytäntöönpanomekanismit ovat rajallisia.

Venäjään kohdistuvat pakotteet ovat muodostuneet laajimmaksi koordinoituksi pakotejärjestelmäksi kylmän sodan jälkeen. European Union on hyväksynyt useita pakotepaketteja vuodesta 2022 alkaen, ja vuoteen 2025 mennessä niitä on kertynyt lähes kaksikymmentä. EU:n pakotteet ovat kohdistuneet erityisesti energiaan, rahoitussektoriin, teknologian vientiin sekä yksittäisiin henkilöihin ja yrityksiin. EU:n rooli on ollut keskeinen erityisesti siksi, että suuri osa Venäjän ulkomaisista varoista sijaitsee Euroopassa ja koska unionin sisämarkkinat ovat Venäjälle merkittävä taloudellinen toimintaympäristö.

USA on puolestaan keskittynyt erityisesti rahoitusjärjestelmän rajoituksiin, vientikontrolleihin sekä niin sanottuihin sekundaarisiin pakotteisiin, jotka voivat kohdistua myös kolmansien maiden toimijoihin. Yhdysvaltojen dollarin keskeinen asema kansainvälisessä maksujärjestelmässä on antanut sille merkittävän vaikutusvallan erityisesti pankkisektoriin kohdistuvissa pakotteissa. EU ja Yhdysvallat ovat pyrkineet koordinoimaan toimiaan G7-yhteistyön puitteissa, mikä on lisännyt pakotteiden tehokkuutta.

Käytännössä työnjako on ollut osittain rakenteellinen: EU:n vaikutusvalta liittyy sen taloudelliseen ja maantieteelliseen läheisyyteen Venäjään, kun taas Yhdysvaltojen vaikutus perustuu dollarijärjestelmän keskeiseen asemaan sekä sen kykyyn käyttää laaja-alaisia finanssipakotteita. Yhteistyö ei ole kuitenkaan ollut täysin kitkatonta, sillä pakotteiden taloudelliset vaikutukset kohdistuvat eri tavoin Atlantin eri puolille. Euroopan energiaomavaraisuuden heikkeneminen sodan alkuvaiheessa lisäsi EU:n taloudellista räsitusta, kun taas Yhdysvallat on voinut hyödyntää energiamarkkinoiden muutoksia eri tavoin.

Pakotteiden koordinointi on vahvistanut käsitystä siitä, että kansainvälinen oikeus sisältää myös kollektiivisia vastatoimia vakavia oikeudenloukkauksia vastaan. Samalla pakotteet ovat nostaneet esiin kysymyksen niiden pitkän aikavälin vaikutuksista kansainväliseen talousjärjestelmään, erityisesti keskuspankkivarantojen oikeudellisen suojan näkökulmasta.

10 Investointisuojaopimukset sodan ja kriisien aikana

Investointisuojaopimukset muodostavat merkittävän osan kansainvälisen talouden oikeudellista infrastruktuuria myös kriisiaikoina. Kahdenväliset investointisuojaopimukset (BIT-sopimukset) sekä monenväliset järjestelyt pyrkivät turvaamaan ulkomaisten sijoittajien oikeudellisen aseman tilanteissa, joissa poliittinen tai turvallisuuspoliittinen ympäristö muuttuu nopeasti. Sodan tai muun vakavan kriisin aikana investointisuojaopimusten merkitys korostuu, koska sijoitusten arvo voi heikentyä, omaisuutta voidaan pakkolunastaa tai sopimussuhteiden toteuttaminen voi estyä. Oikeudellinen kysymys liittyy tällöin siihen, missä määrin valtio voi vedota poikkeuksellisiin olosuhteisiin rajoittaakseen sijoittajien oikeuksia.

Useimmissa investointisuojaopimuksissa keskeisiä velvoitteita ovat oikeudenmukainen ja tasapuolinen kohtelu (fair and equitable treatment), syrjimättömyys, täysi suoja ja turva sekä pakkolunastuksen korvaaminen. Sodan aikana valtio voi joutua ottamaan käyttöön poikkeuksellisia toimenpiteitä esimerkiksi infrastruktuurin suojaamiseksi, talouden vakauttamiseksi tai kansallisen turvallisuuden varmistamiseksi. Tällaiset toimenpiteet voivat kuitenkin vaikuttaa ulkomaisten sijoittajien oikeuksiin. Oikeudellisessa arvioinnissa keskeistä on, voidaanko valtion toimia pitää sallittuina yleisen edun perusteella vai merkitsevähkö ne sopimusrikkomusta.

Useat investointisuojaopimukset sisältävät niin sanottuja turvallisuuspoikkeuksia, jotka mahdollistavat velvoitteista poikkeamisen tilanteissa, joissa valtion keskeiset turvallisuusedut ovat vaarassa. Tällaisia määräyksiä on tulkittu kansainvälisessä välimiesmenettelyssä varsin tapauskohtaisesti. Joissakin ratkaisuissa valtion on katsottu voivan vedota poikkeukseen talouskriisin aikana, kun taas toisissa ratkaisuissa poikkeuksen soveltamiskynnys on asetettu korkealle. Oikeudellinen epävarmuus liittyy erityisesti siihen, kuinka laajasti valtio voi määritellä omat turvallisuusasetunsa.

Sodan aikana merkitykselliseksi voi nousta myös pakkolunastusta koskeva sääntely. Investointisuojaopimukset sallivat pakkolunastuksen yleensä vain julkisen edun perusteella, syrjimättömästi ja täyttä korvausta vastaan. Aseellisen konfliktin yhteydessä omaisuuden menettäminen voi kuitenkin johtua sotatoimista eikä varsinaisesta pakkolunastuksesta. Oikeudellinen arviointi kohdistuu tällöin siihen, onko vahinko seurausta laillisista sotatoimista vai sellaisista toimenpiteistä, joista valtio on korvausvastuussa. Humanitaarisen oikeuden ja investointisuojaopimusten välinen suhde voi muodostua tulkinnallisesti haastavaksi.

Kansainvälisen investointioikeuden erityispiirre on mahdollisuus saattaa riita välimiesmenettelyyn ilman, että sijoittajan on turvauduttava valtion kotimaan oikeussuojakeinoihin. Kansainvälisen investointiriitojen ratkaisukeskuksen (ICSID) järjestelmä on keskeinen foorumi tällaisten riitojen ratkaisemisessa. Kriisiaikoina välimiesmenettelyjen määrä on kasvanut erityisesti tilanteissa, joissa valtiot ovat toteuttaneet laajoja taloudellisia toimenpiteitä kriisin hallitsemiseksi. Tämä kehitys osoittaa, että myös kriisitilanteessa sijoittajilla on käytettävissään oikeudellisia keinoja oikeuksiensa turvaamiseksi.

Investointisuojaopimusten soveltaminen sodan aikana liittyy myös kysymykseen riskien jakautumisesta. Kansainvälisen oikeuden näkökulmasta ei ole selvää, missä määrin sijoittajan tulee kantaa poliittiseen epävakauteen liittyviä riskejä (Suomessa esimerkiksi jäädytetyt Venäjä-rahastot). Oikeudellisessa kirjallisuudessa on esitetty, että investointisuojaopimuksena ei ole poistaa kaikkia sijoittamiseen liittyviä riskejä, vaan varmistaa, että valtio ei kohtele sijoittajaa mielivaltaisesti tai syrjivästi. Kriisitilanteessa rajanveto hyväksyttävän riskin ja sopimusrikkomuksen välillä on vaikeaa.

Investointisuojaopimukset osoittavat, että kansainvälinen oikeus pyrkii turvaamaan taloudellisten suhteiden jatkuvuuden myös tilanteissa, joissa poliittinen ympäristö muuttuu epävakaa. Sodan aikana investointisuojaopimuksien merkitys korostuu erityisesti jälleenrakennuksen näkökulmasta, koska oikeudellinen ennakoitavuus voi edistää investointien suuntautumista kriisistä toipuvaan talouteen.

Sodan aiheuttamien vahinkojen korvaamista koskevat periaatteet perustuvat yleiseen kansainvälisen oikeuden vastuuperiaatteeseen, jonka mukaan kansainvälisesti oikeudenvastaisesta teosta seuraa velvollisuus hyvittää aiheutettu vahinko. Lähtökohta on, että hyökkäyssodan aloittanut valtio on vastuussa sodan kokonaisvaikutuksista, koska voimankäytön kieltäminen on kansainvälisen oikeuden keskeisimpiä normeja. Tämä vastuu voi kattaa sekä välittömät vahingot että laajemmat taloudelliset menetykset, jälleenrakennuksen kustannukset ja yksityisten henkilöiden kärsimät vahingot. Historiallisesti tällaisia korvausjärjestelyjä on toteutettu esimerkiksi rauhansopimusten yhteydessä tai kansainvälisten korvauskomissioiden kautta. Samalla kansainvälisessä oikeudessa tunnustetaan, että sodan aikana aiheutuu myös sellaisia vahinkoja, jotka eivät synnytä korvausvastuuta, jos sotatoimet ovat olleet humanitaarisen oikeuden mukaisia ja kohdistuneet laillisiin sotilaallisiin kohteisiin.

Puolustautuvan valtion osalta keskeinen oikeudellinen rajoitus liittyy humanitaarisen oikeuden periaatteisiin, erityisesti erottelu- ja suhteellisuusperiaatteeseen. Vaikka puolustautuminen olisi oikeutettua, se ei vapauta velvollisuudesta minimoida siviilivahingot. Jos puolustautuva valtio rikkoo humanitaarisen oikeuden normeja esimerkiksi kohdistamalla hyökkäyksen siviilikohteisiin ilman sotilaallista perustetta tai käyttämällä suhteettomia keinoja, myös se voi joutua vastuuseen aiheuttamistaan vahingoista. Käytännössä korvausvastuun toteutuminen on kuitenkin usein sidoksissa poliittisiin ratkaisuihin, koska kansainvälisessä oikeudessa ei ole kattavaa pakottavaa täytäntöönpanomekanismia. Korvausjärjestelyt ovat siten usein osa laajempaa rauhanprosessia, jossa oikeudelliset periaatteet ja poliittiset realiteetit kietoutuvat toisiinsa.

11 Kansainvälisten sopimusten merkitys, tulkinta ja riskit kriisiaikoina

Kriisiaikoja koskeva kansainvälinen oikeus ei muodostu yksittäisestä sopimuksesta, vaan useiden toisiaan täydentävien normijärjestelmien kokonaisuudesta. YK:n peruskirja määrittää voimankäytön oikeudelliset rajat ja kollektiivisen turvallisuuden periaatteet, kun taas humanitaarinen oikeus rajoittaa sodankäynnin keinoja tilanteissa, joissa aseellinen konflikti on jo käynnissä. Euroopan ihmisoikeussopimus ja Euroopan unionin oikeus puolestaan ohjaavat julkisen vallan käyttöä valtion sisällä kriisitilanteessa. Wienin valtiosopimusoikeutta koskeva yleissopimus luo yleiset puitteet sopimusten tulkinnalle, ja NATO-sopimus konkretisoi kollektiivisen puolustuksen oikeudellista rakennetta. Investointisuojaus sopimukset ja talouspakotteet osoittavat, että kriisiaikojen oikeudellinen sääntely ulottuu myös taloudellisiin suhteisiin.

Kansainvälisten sopimusten yhteinen piirre on pyrkimys säilyttää oikeudellinen jatkuvuus tilanteissa, joissa poliittinen ja turvallisuuspoliittinen ympäristö muuttuu ja kärjistyy nopeasti. Kriisitilanteet voivat synnyttää painetta poiketa oikeudellisista velvoitteista, mutta samanaikaisesti ne korostavat normien merkitystä. Oikeudellinen sääntely ei estä kriisejä, mutta se tarjoaa viitekehyksen, jonka puitteissa valtioiden toimien hyväksyttävyyttä arvioidaan. Kansainvälisen oikeuden merkitys ei siten rajoitu sen välittömään velvoittavuuteen, vaan siihen, että se muokkaa valtioiden käyttäytymistä ja argumentaatiota.

Kriisiaikojen oikeudellisessa tulkinnassa keskeiseksi nousee tasapaino joustavuuden ja sitovuuden välillä. Liian jäykkä tulkinta voisi estää valtioita reagoimasta nopeasti vakaviin uhkiin, kun taas liian laaja joustavuus voisi heikentää sopimusjärjestelmän uskottavuutta. Wienin yleissopimuksen tulkintasäännöt, Euroopan ihmisoikeussopimuksen poikkeusmekanismi ja investointisuojaus sopimusten turvallisuuspoikkeukset ilmentävät pyrkimystä löytää tämä tasapaino. Oikeudellinen järjestelmä sisältää mekanismeja, joiden avulla sopimusten soveltaminen voidaan mukauttaa muuttuneisiin olosuhteisiin ilman, että normien sitovuus kokonaan menettää merkityksensä.

Kriisiaikoina korostuu myös institutionaalisten rakenteiden merkitys. Kansainväliset järjestöt, tuomioistuimet ja muut toimielimet osallistuvat sopimusten tulkintaan ja täytäntöönpanoon. Esimerkiksi Euroopan ihmisoikeustuomioistuin ja Euroopan unionin tuomioistuin arvioivat, ovatko kriisiaikana toteutetut toimenpiteet oikeudellisesti hyväksyttäviä. Kansainväliset välimiesmenettelyt puolestaan ratkaisevat investointisuojaus sopimukseen liittyviä riitoja.

Oikeudellinen institutionalisoituminen lisää ennakoitavuutta ja vahvistaa luottamusta siihen, että normit eivät ole pelkästään poliittisia julistuksia.

Kansainvälisen oikeuden kehitys osoittaa, että kriisit voivat toimia myös normien vahvistumisen ajureina. Toisen maailmansodan jälkeen syntyneet järjestelyt, kuten YK:n peruskirja ja Geneven sopimukset, ovat esimerkkejä siitä, miten vakavat kriisit voivat johtaa uusiin oikeudellisiin rakenteisiin. Myös nykyiset turvallisuushaasteet, kuten kyberuhat ja hybridioperaatiot, voivat tulevaisuudessa johtaa tarkennuksiin kansainvälisessä oikeudessa. Oikeudellinen järjestelmä ei ole staattinen, vaan se kehittyy vuorovaikutuksessa poliittisen todellisuuden kanssa.

Euroopan turvallisuusjärjestelyjen kehitys kuvastaa osaltaan tätä dynamiikkaa. NATO-sopimus edustaa kollektiivisen puolustuksen mallia, kun taas Euroopan unionin pyrkimykset vahvistaa omaa puolustusyhteistyötään osoittavat, että oikeudelliset rakenteet voivat täydentää toisiaan. Talouspakotteiden käyttö puolestaan ilmentää sitä, että kansainvälinen oikeus tarjoaa vaihtoehtoisia keinoja vaikuttaa valtioiden käyttäytymiseen ilman suoraa voimankäyttöä. Investointisuojasopimukset ja keskustelu jäädytettyjen varojen käytöstä osoittavat, että taloudellinen ulottuvuus on keskeinen osa nykyaikaista kriisien hallintaa.

Käytännössä suurimmat riskit normatiivisen perustan menettämisestä ovat liittyneet seuraaviin tilanteisiin.

Voimankäytön kieltä kansainvälisen oikeuden keskeisin normi, ja sen uskottavuus joutui erityisen kovalle koetukselle Venäjän hyökättyä Ukrainaan vuonna 2022. Hyökkäyksen oikeuttamiseksi esitetyt argumentit – kuten omien kansalaisten puolustaminen, väitetty itsepuolustus, humanitaarinen interventio tai historialliset perusteet – eivät ole saavuttaneet laajaa kansainvälistä hyväksyntää. Tästä huolimatta tapaus osoittaa, että sotilaallinen voima voi käytännössä murtaa oikeudellisen kiellon, jos poliittinen vastavoima ei ole riittävä. Normatiivinen riski liittyy siihen, että jos hyökkäyssodan kieltä rikotaan ilman merkittäviä oikeudellisia tai poliittisia seuraamuksia, normin pelotevaikutus voi heikentyä. Toisaalta laaja kansainvälinen tuomitseminen ja pakotteet ovat vahvistaneet käsitystä siitä, että voimankäytön kieltä säilyttää keskeisen asemansa.

Useat valtiot ovat viime vuosikymmeninä pyrkineet laajentamaan itsepuolustuksen käsitettä koskemaan myös ennakoivia tai ehkäiseviä sotilaallisia toimia. Tällainen tulkinta on noussut esiin erityisesti terrorismin torjunnassa sekä Lähi-idän konflikteissa, joissa uhka ei välttämättä ilmene perinteisenä valtioiden välisenä hyökkäyksenä. Jos itsepuolustus-oikeutta tulkitaan liian väljästi, voimankäytön kiellon merkitys voi heikentyä merkittävästi. Kansainvälisen oikeuden näkökulmasta keskeinen kysymys on, kuinka konkreettinen ja välitön uhan tulee olla, jotta voimankäyttö olisi oikeutettua. Tässä kysymyksessä normatiivinen perusta on ollut erityisen herkkä poliittisille tulkinnoille, erityisesti Israelissa ja Yhdysvalloissa Trumpin toisen kauden aikana.

Humanitaarisen oikeuden keskeiset periaatteet – siviilien suojeleminen ja sotilaallisten kohteiden erottelu – ovat joutuneet koetukselle erityisesti tilanteissa, joissa sodankäynti tapahtuu kaupunkiympäristössä tai joissa käytetään pitkän kantaman aseita. Energiainfrastruktuuriin, tietoliikenneyhteyksiin tai logistiikkaketjuihin kohdistuvat iskut ovat herättäneet kysymyksiä siitä, missä määrin siviilikohteita voidaan pitää sotilaallisina kohteina. Jos sotilaallisen kohteen käsitettä laajennetaan merkittävästi, erotteluperiaatteen suojaava vaikutus heikkenee. Humanitaarisen oikeuden uskottavuus perustuu siihen, että siviileihin kohdistuva väkivalta säilyy selvästi kiellettyinä. Tulkinnan laajeneminen kuitenkin hämärtää tätä rajaa.

Laajat talouspakotteet, erityisesti keskustelu keskuspankkivarojen käytöstä Ukrainan tukemiseen, ovat nostaneet esiin kysymyksen valtion immuniteetin pysyvyydestä. Jos keskuspankkien varoja voidaan käyttää poliittisiin tarkoituksiin, syntyy epävarmuutta kansainvälisen rahoitusjärjestelmän oikeudellisesta vakauksesta. Normatiivinen riski liittyy siihen, että poikkeukselliset toimenpiteet voivat muodostaa ennakkotapauksen, jota muut valtiot voivat myöhemmin käyttää omien tavoitteidensa edistämiseen. Kansainvälisen oikeuden legitimitetti

perustuu osittain siihen, että sääntöjä sovelletaan johdonmukaisesti.

Kollektiivinen puolustus perustuu viime kädessä luottamukseen siihen, että sopimusvelvoitteet toteutuvat kriisitilanteessa. Jos jäsenvaltiot epäilevät liittolaisten sitoutumista, koko järjestelmän pelotevaikutus voi heikentyä. Viime vuosien keskustelu Euroopan strategisesta autonomiasta kuvastaa tätä huolta. Oikeudellinen velvoite ei yksin riitä takaamaan turvallisuutta, vaan sen uskottavuus riippuu poliittisesta tahdosta. Tässä mielessä kollektiivinen puolustus on esimerkki normista, jonka tehokkuus perustuu yhtä paljon luottamukseen kuin oikeudelliseen sitovuuteen.

Useat asevalvontaa koskevat sopimukset ovat viime vuosina kohdanneet paineita turvallisuustilanteen kiristyessä. Suomen irtautuminen Ottawan sopimuksesta kuvastaa tilannetta, jossa humanitaariset tavoitteet joutuvat tasapainoon sotilaallisen varautumisen kanssa. Vaikka irtautuminen tapahtuu sopimuksen mukaisesti, kehitys heikentää käsitystä aseiden käytön rajoittamista koskevien normien pysyvyydestä. Turvallisuusympäristön muutokset voivat johtaa sopimusjärjestelmän asteittaiseen heikkenemiseen ilman yksittäistä selkeää rikkomusta.

Useat nykyiset konfliktit liittyvät aseellisiin ryhmiin, jotka eivät ole valtioita. Kansainvälinen oikeus perustuu kuitenkin pääosin valtioiden välisiin suhteisiin. Tämä on johtanut tilanteisiin, joissa oikeudellinen vastuu ja voimankäytön oikeuttaminen ovat tulkinnallisesti epäselviä. Jos oikeudelliset normit eivät kykene vastaamaan sodankäynnin muuttuneeseen luonteeseen, niiden merkitys vähentyy käytännön päätöksenteossa.

Normatiivisen perustan menettämisen riski ei yleensä synny yksittäisestä rikkomuksesta, vaan tilanteesta, jossa useat valtiot alkavat tulkita keskeisiä normeja systemaattisesti omien turvallisuusintressiensä mukaisesti. Toistaiseksi kansainvälinen oikeus on säilyttänyt asemansa, koska myös normien rikkojat pyrkivät perustelemaan toimintansa oikeudellisilla argumenteilla. Tämä viittaa siihen, että oikeudellinen kehys on edelleen merkityksellinen.

Suurimmat tunnistetut riskit oikeudellisen tulkinnan hämärtyemisessä ovat liittyneet:

- voimankäytön kiellon tulkintaan
- itsepuolustusoikeuden laajentamiseen
- siviilikohteiden määrittelyyn sodankäynnissä
- pakotteiden ja vastatoimien oikeudellisiin rajoihin

Kansainväliset sopimukset muodostavat moniulotteisen oikeudellisen verkoston, jonka tarkoituksena on rajoittaa kriisien vaikutuksia ja luoda ennakoitavuutta kansainvälisiin suhteisiin. Kriisitilanteissa oikeudellinen argumentaatio korostuu, koska valtioiden toimien legitimitetti riippuu osittain siitä, miten ne suhteutuvat olemassa oleviin normeihin. Kansainvälinen oikeus ei tarjoa täydellisiä ratkaisuja poliittisiin konflikteihin, mutta se luo rakenteen, joka ohjaa valtioiden toimintaa ja mahdollistaa yhteistyön myös vaikeissa olosuhteissa.

Kriisiaikoja koskevan oikeudellisen tarkastelun perusteella kansainvälisen oikeuden merkitys ei vähene epävarmuuden lisääntyessä, vaan päinvastoin korostuu. Normien tulkinta voi muuttua, mutta niiden olemassaolo vaikuttaa edelleen valtioiden toimintaan. Kansainvälisen oikeuden keskeinen tehtävä on säilyttää peruseriaatteet – rauhan, ihmisoikeuksien ja oikeusvaltion kunnioittaminen – myös tilanteissa, joissa niiden toteuttaminen on kaikkein haastavinta.

Kirjoitus on tehty monivaiheisesti ja eri tavoin tekoälyä apuna käyttäen.

Kirjoita Edilexiin <<http://www.edilex.fi/kirjoita>>

- Mikäli Sinulla on ajankohtainen juridinen aihe josta haluaisit kirjoittaa artikkelin **Lakikirjasto** <<https://www.edilex.fi/lakikirjasto>> tai vaikkapa lyhyen kolumnin **Vierashuoneeseen** <<http://www.edilex.fi/uutiset/vierashuone>>, ota yhteyttä **Edilex-toimitukseen** <<https://www.edilex.fi/yhteystiedot/toimitus>> (**toimitus@edilex.fi**). **Lue lisää** <<http://www.edilex.fi/kirjoita>>